

Josip Bratulić
JEZIKOSLOVAC

“IMAM 15 TISUĆA KNJIGA, ŠTO U STANU, ŠTO NA TAVANU. KAŽU MI DA JE OPASNO, ZBOG POŽARA, A JA MISLIM DA NIJE...”

Kolekcionar starih knjiga, ali i veliki promicatelj glagoljaške kulture, kaže da tekst Bašćanske ploče zna napamet još od gimnazijskih dana. Iako su mu 83, još uvijek ima žustrine i dobre volje. Tako će Porečko-pulskoj biskupiji darovati kolekciju svojih raritetnih knjiga

MIRJANA DUGANĐIJA
DARKO TOMAŠ /CROPIX

Iako su mu 83 godine, akademiku Josipu Bratuliću nije teško pokazati i žustrinu i dobru volju. Pogrešno je, doduše, zapamtio vrijeme našeg intervjua pa otišao u Maticu hrvatsku na dogovor o Stoljećima hrvatske književnosti, al kad smo ga pozvali, za čas se stvorio u svom stanu, u Jurjevskoj. Nasmijan. Veliki je poznavatelj i promicatelj glagoljice i glagoljaške kulture koji je radni vijek proveo na kroatistici zagrebačkog Filozofskog fakulteta predajući stariju hrvatsku književnost i pišući o njoj u brojnim knjigama, ali nemalo vremena proveo je i u obilaženju sajmovima i antikvarijata.

Jer - poznat je i kao kolekcionar starih knjiga. A nade se tu i vrijednih slika i porculana i... jao, u potresu uglavnom stradalih, unikatnih čaša... Možda je upravo tragajući za “predmetima ljepote” stekao fizičku kondiciju koja mu je potrebna da dovrši još jednu svoju zamisao - darivanje svoje kolekcije pune raritetnih starih knjiga Porečko-pulskoj biskupiji. Dugo

je, naime, vjerovao da će ih otkupiti neka državna institucija, ali...

Kad kažemo za nekoga da ‘glagolji’, mislimo da puno pa i dosadno, priča...
- Da...

To je nepravdo prema glagoljici, jer glagoljicu danas malo tko poznaje!

- Je, nepravdo je...

Vi, naravno, znate čitati glagoljicu.

- Znam. Mi koji je čitamo obično imamo uza se olovku, i odmah pišemo na latinici što smo pročitali, ‘pre-slovimo’ je, upravo zbog toga da nam je kasnije lakše razumjeti, vidjeti poruku...

I danas imate puno toga nepoznatoga čitati na glagoljici.

- Naravno! Tu su cijeli misali, brevijari, mi se svaki čas susrećemo s njima. Zadnje glagoljaške knjige su u Hrvatskoj tiskane 1905 i 1906. godine. Otisnut je tada jedan veliki glagoljski misal, jer glagoljica se najdulje zadržala u liturgiji. Na glagoljskom pismu bilo je i svjetovnih tekstova, zakonika, na primjer, ali, vidite, kad kažemo ‘pismo’, kao da podrazumijevamo da su ljudi znali čitati. Ali nisu, kroz sva ta stoljeća glagoljice imali su pamćenje, znali su cijele knjige napamet, znali su Bibliju napamet, poje-

dine zakone.

Vi znate napamet Bašćansku ploču, s kraja 11. stoljeća.

- Naravno... (Recitira Bašćansku ploču... šteta, šteta što nismo u nekom podcastru!)

Jezik kojim ste govorili je crkvenoslavenski.

- Crkvenoslavenski, hrvatske redakcije. Vrlo jednostavno. Onaj staroslavenski koji smo primili od Ćirila i Metoda, koji je sačuvan u liturgijskim knjigama samo kod Hrvata, primao je pučki izraz, ovdje ga već uvelike primjećujemo. Ali, to je bilo dopušteno samo kad tekst nije liturgijski. U liturgiji nema mijenjanja. Bašćanska ploča je darovnica, i to je dopušteno.

I koliko dugo je znate napamet?

- Pohadao sam klasičnu gimnaziju u Pazinu u kojoj se učila glagoljica, batio sam se i književnošću i povijesću, i među prvima sam koji je rekao da je tekst na Bašćanskoj ploči književno formiran. Jednostavno. Sve je u iktusima, dakle, u naglascima. To je način kako se u ono vrijeme svečano govorilo i svečano pisalo - zašto? Da se može zapamtiti. Rekli smo zašto.

Koji su za hrvatsku kulturu najvažniji glagoljaški spomenici?

- Najprije, imamo čitav sustav liturgijskih tekstova. Zatim, homilijare - to su čitanja koja tumače biblijske

godinama, u HAZU, ispirala se svježom neslanom vodom. Sada je konzervirana, u pravom smislu riječi.

Znate li koliko imate knjiga?

- Mislim, oko 15.000. Ne samo u stanu, nego je i cijeli tavan ispunjen njima. Stalno mi govore da je to opasno, zbog požara...

Pa i je.

- Gledajte, ovu je kuću u kojoj živimo mi, i naši susjedi, gradila obitelj Feller, za sebe i za svoju djecu. Eugen Viktor Feller ljekarnik je koji se obogatio od Elsa fluida, lijeka ‘za sve’, koji se prodavao i u kraljevskom dvoru...

Prava hrvatska panaceja.

- Tako je... Lijek se zvao po njegovoj ženi, Elzi. Budući da je bio Židov, želio je s njom imati 12-ero djece, koliko se i rodilo, ali jedno nije preživjelo. Dakle, za sve njih je gradio ovu kuću, ali neki od njih su postali veliki umjetnici, filozofi, i svi su odlepšali iz Zagreba... Zgrada je čvrsto napravljena, grede su hrastove iz hrvatskih suma, nema armiranog betona. Potres može drmati kuću, ali je neće prelomiti. Jedno vrijeme je tu bio dom za glazbenike, tu je stanovao i Vice Vukov.

Za kolekcionara, je li važnija strast ili znanje?

- Mnogo toga pokriva riječ kolekcionar... Ja sam prije svega kolekcionar knjiga, ali volim i druge ljepote i jedinstvene stvari. Imao sam jednu zbirku lijepih čaša, svaka je bila pojedinačno napravljena, u potresu su se razbile. To me samo podsjetilo kako je sve u životu krhko...

Vaše najstarije knjige su...

- Jedna je inkunabula, dakle, spada u najstarije proizvode tiskarstva, od 1445. do 1500. godine. Tiskarstvo se enormno brzo razvijalo - najjednostavnije mnogo je ljudi moglo imati knjigu koju je htjelo, prije toga je knjigu trebalo prepisati rukom. Danas znamo koja je to bila važnost tog otkrića - mnogi je čovjek sada mogao nabaviti knjigu, i na taj se način najjednom proširilo opće znanje. Prepisivanje knjiga bilo je mučan, težak posao, pisari su morali raditi i danju i noću, jer dan traje kratko... a zahtjeva je bilo puno. Tako da su se često ljutili i na svjetlo i na tintu, i na pero. Pero je bilo gušće, trebalo ga je zarezivati jer nije više slušalo... a i tintu je trebalo napraviti. To su bile tajne, kako su radili crvenu, a kako crnu boju.

Vaša inkunabula je...

- To je jedna knjiga svetoga Bonaventure, tiskana je 1495., krasno sačuvana, ja sam je, eto, kupio jer oni koji su prodavali nisu znali što imaju. U antikvarijatu na Zrinjevcu. Često bih, kad bih vidio da ljudi prodaju budžasto, ne znajući da nešto vrijedi nekoliko puta više od njihove cijene, rekao - čekajte me do sutra. Recimo, cijena je bila 800 kuna, a prava cijena, vrijednost 80.000 kuna. Dao bih im priliku... Inkunabule uglavnom jesu vjerskog karaktera. Imam nekoliko glagoljaških tiskanih tekstova, misala, brevijara, isto vrlo rijetkih. Znao zašto su tako rijetki?

??

- Kad knjiga više nije služila ničemu, onda su u nju zamatali kobasice, sir i ostalo. Moj prijatelj, pokojni Josip Turčinović, kad je bio u vojsci u Vranju, pričao je kako je jedan vojnik iz Like bio u paketiću hrane, a hrana je bila umotana u listove teđne glagoljaške knjige. Tako su

“ZNAO SAM PONIJETI ŠENOU NA PASU. JEZIK KRAVA VEĆ POZNAJEŠ, PA MOŽEŠ ČITATI ILI REZUCKATI FRULICE, A ONDA POŽURITI U ŠKOLU”

knjige i nestale. Jedino nisu nestale u registriranim samostanskim knjižnicama.

Kod knjige vas najviše privlači...

- Kao kulturologa, zanimaju me sve knjige koje su u određenom trenutku imale neku važnost, jer su promicale ili neko znanje, nova shvaćanja, novi stil... Sve što je u nekom smislu gradilo civilizaciju, na bilo kojem jeziku, pismu. Nekada, kad je

ASOCIJACIJE:

šuma - **ŠUMA NAS HRANI**
baština - **PUNO VIŠE OD NASLIJEDA**
otaca
crkva - **AGORA**
samoća - **NIJE MI DOSADNO BITI SAM**

briga - **ZNAM DA ĆE I POSLIJE MENE BITI ISTIH BRIGA**

novac - **NE ROBUJEM, AKO GA ČUVAS, NE VRIJEDI NIŠTA**

kraj - **NE MISLIM O NJEMU DOK GOD NE MORAM**

ALTERNACIJE:

Zagreb ili Istra
- **ISTRA**

glagoljica ili latinica - **BEZ OZBIRA NA SVE, UVIJEK LATINICA**

šetnja ili čitanje
- **ODRŽAVAM ŽIVOT ŠETNjom**

Krleža ili Slobodan Novak - **KRLEŽA, AUTOR OD RANE MLADOSTI**

Glorija ili Gospoda Glembajevi
- **GLORIJA**

Donji ili Gornji grad - **ŽIVIM NA GORNJEM GRADU, RADIO SAM U STARO-SLAVENSKOM INSTITUTU, VEZAN SAM S NJIM OD MLADIH DANA**

dar. Moji po majčinoj strani bili su zidari. Kod nas u Istri nije cisterna ukopana u zemlju jer je sve kamen, nego u visini prvog kata kuće. Vođe je bilo samo onoliko koliko je doteklo s krovova. Zato je vještina bila napraviti cisternu.

Zadovoljni ste svojim životom?

- Imam četvero djece, svi su zbrinuti, dva unuka i unučicu od tri i pol godine. Volio bih da sam imao i više djece, ali danas su običaji drukčiji.

Što će biti s vašom zbirkom knjiga?

- Ja sam ponudio, čak i ostavio nekoliko knjiga na ogled Sveučilišnoj knjižnici u Puli, i rekao da bih im prodao svoju kolekciju za jednu trećinu antikvarne cijene. Kasnije sam spustio na ukupno milijun kuna. A ima tu knjiga, kao na primjer spomenuta inkunabula, koja vrijedi barem 500.000 kuna. Nikad mi nisu odgovorili. Nakon deset godina odgovorili su mi da bi otkupili tih osam knjiga koje sam ja ostavio tamo. A tamo je, recimo, jedan Vlačić, ‘Katalog svjedoka istine’, golemo knjiga, ja bih to njima tada prodao za 3000. Ali danas to ispod 20.000 ne bi moglo ići. Knjiga se ne smije prodavati u bescjenje, jer ona nije bezvrijedna. Tako da mislim da ću to pokloniti Porečko-pulskoj biskupiji, koja je dobila jednu kuću u Puli, koju bi uređili za Istarsku knjižnicu. Lužno je da bi se mogla knjižnica danas mogla dobro prodati, ali, lakše je darovati kad znaš da će biti sačuvano. U Istri je posebno tragično što su uništavali sve što je bilo na hrvatskom za vrijeme fašizma. Nakon 1945. uništavane su talijanske knjige. A kod mene ima i jednih i drugih.

Pitate li vas nekad - što će ti te knjižurine?

- Haha... one su plod velikog ljudskog napora, kao i slikarstvo...

Jeste li na sajmu na Britancu našli vrijednih knjiga?

- Nekad bi me iznenadile svojom vrijednošću, i odmah bih ih kupio, jer prodavači su bili od onih koji nisu znali što imaju. Ali, ako su me pitali kakva je to knjiga, rekao bih im sve što znam, samo onda je više ne bih mogao kupiti.

Koje su se knjige najbolje sačuvale?

- Knjige iz knjižnica, za učenje.

Pa da, manje se učilo nego molilo, jasno. Vi ste iz Svetog Petra u Šumi, donekle netipičnog istarskog mjesta...

- U njemu je poznati benediktinski samostan. Selo, dakle, kmetovi su bili udaljeni, da se smeta miru redovnika. Ostala su i dva pila, stupa, koja su označavala koliko se smjelo približiti samostanu. Tako da mjesto nema za Istru uobičajen središnji trg.

Pohadali ste i sjemenište... je li vam dragi Bog ispunio želje koje ste pred njega stavili kao djeca?

- Haha... To je zapravo bila klasična gimnazija, ali, nije to sad važno.

“U PROŠLOSTI, KAD KNJIGA VIŠE NIČEMU NIJE SLUŽILA, U NJU SU ZAMATALI KOBASICE, SIR, TAKO SU KNJIGE I NESTALE...”

rovi kad znaš da će biti sačuvano. U Istri je posebno tragično što su uništavali sve što je bilo na hrvatskom za vrijeme fašizma. Nakon 1945. uništavane su talijanske knjige. A kod mene ima i jednih i drugih.

Bojite li se starosti?

- Ne. A do 80 je nisam posebno ni osjećao. Ne umaram se, ali, sad, sa 83 godine - malo zaboravljam. To mi se prije nije moglo dogoditi. Znao sam sve svoje studente imenom i prezimenom. I otkud su. Sad mi se događa da, kad pišem, sjetim se imena, ali ne i prezimena. Pustim to, znam da će doći, kasnije...✓